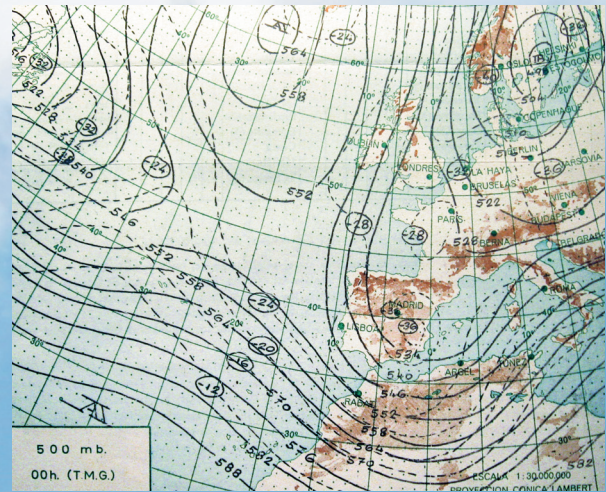

CRÒNIQUES D'HIVERNS EXTRAORDINARIS

Un dels mites de l'era de l'escalfament global és que els hiverns d'antany eren molt més rigorosos que els actuals. Això va ser cert en la Petita Edat de Gel, el període fred dels segles XVI al XIX, però els trets de l'estació freda en el segle XXI són molt semblants als que tenia en el segle XX. Encara que en els anys vuitanta i noranta va haver-hi una clara suavització, la realitat és que en la dècada present la neu i el fred són una constant per a Espanya, inclosa la seua dolça costa mediterrània.

Al marge d'això, una visió del clima amb la suficient amplitud de mires per a remuntar-nos als últims 500 anys ens porta a l'evidència que els hiverns extraordinàriament freds són patrimoni dels quatre segles anteriors al XX. El seu impacte ha quedat gravat per sempre en les cròniques històriques sobre el clima. Actualment estem avesats a combatre periòdicament onades de fred que propicien uns dies de baixes temperatures. Però un hivern extraordinari és molt més que això i només mereix tal qualificatiu quan ens trobem davant d'un període prolongat de temperatures molt inferiors a les normals. Al llarg de la història, els hiverns més excel·lents s'han caracteritzat per la persistència dels gels durant unes quantes setmanes o mesos, no admetent comparació amb aquells casos en què s'ha produït una invasió d'aire polar aïllada. Un exemple d'això va ser l'hivern de 1984-85, que en conjunt va ser suau a pesar que en la primera quinzena de gener Espanya va ser sacxada per una intensa onada de fred, amb temperatures que van arribar a -12°C a Sant Sebastià, al nivell del mar, i a -20 en l'interior de la Península.

Al gener de 1985, el fred va gelar els tarongers vora el Mediterrani, causant una catàstrofe en l'agricultura. No obstant això, no va ser prou perquè el riu Ebre es congelara a Tortosa, un fet que sí que va succeir en altres hiverns del passat. Inocencio Font Tullot, un dels grans climatòlegs espanyols, referix en el seu llibre *Historia del clima de España* que el segle XVI destaca més que cap altre per les seues cròniques de congelació de rius. Aquell segle, l'Ebre es va gelar a Tortosa almenys en cinc hiverns: els de 1503, 1506, 1572, 1573 i 1590. Els períodes en què aquest riu s'ha glaçat al llarg de la història prop de la seua desembocadura han estat estudiats tant per Font Tullot com per José María Fontana Tarrats, un dels grans cronistes del clima a Catalunya i a la resta d'Espanya. Les seues investigacions han permès saber que entre els segles XVI i XIX aquest fenomen va succeir periòdicament, la qual cosa dóna una idea de la magnitud de les condicions hivernals, ja que perquè un riu tan cabalós com l'Ebre es congele en el seu curs final no són necessàries només temperatures de l'orde dels -10°C , sinó també el temps suficient perquè

Mapa meteorològic del 31 de desembre de 1970, quan es va agreujar la intensa onada de fred que va afectar Espanya durant el Nadal. L'anticicló situat en latituds pròximes al cercle polar (dalt a l'esquerra) i la borrasca centrada a l'est (dreta) van arrossegar aire glacial cap a Espanya.

el fred solidifique el corrent. Per tant, es tracta d'hiverns en què el fred més intens no era qüestió de dies, sinó de setmanes o de bona part de l'estació.

Però això no succeïa només en l'Ebre. Font Tullot arreplega en el seu llibre les paraules de Rico Sinobas sobre la gelada del Tajo a Toledo, un fet inconcebible en el present:

En el año pasado de 1536 vimos que al principio de enero se heló el Tajo con tanto rigor, que demás de los otros días señaladamente de cabo a rabo, le pasaron a nueve de enero más de cincuenta personas a la par y corrieron y jugaron en él a los birlos y al herrón, e hicieron lumbre y asaron carne con ella en mitad del río.

També el Túria s'ha gelat a vegades a València. Una de les més cèlebres va ser la del 30 de gener de 1624, durant una jornada que, en realitat, va ser la vespra d'una de les majors nevades de la història en la capital valenciana.

Una altra de les nevades memorables a València va ser la de gener de 1885, l'hivern de la qual cal incloure entre els més freds. La neu va tardar una setmana a desaparèixer de les teulades i l'episodi va ser immortalitzat fotogràficament per Antonio García Peris, un dels grans fotògrafs de l'època i sogre del pintor Joaquín Sorolla. La col·lecció d'imatges de García Peris sobre aquell esdeveniment ha estat recuperada recentment pel Museu Sorolla i forma part de les estampes hivernals més belles de la ciutat de València.

A finals del segle XIX va concloure la Petita Edat de Gel i entrem en una fase climàtica més càlida que va

comprendre tot el segle xx i el que portem del xxi. Dues fites que van marcar aquell canvi van ser les últimes gelades dels rius Ebre i Tàmesi a Tortosa i Londres, respectivament. El riu espanyol es va congelar per última vegada al gener de 1891, i l'anglès va ser escenari de l'última Fira del Gel al gener de 1814. El dit any va ser l'últim en què el gel va assolir la grossària necessària per a suportar la tradicional fira, però posteriorment encara es va gelar parcialment en diverses ocasions fins a la dècada de 1890, en la qual es van veure els darrers gels flotants sobre el Tàmesi. Des de llavors, el fenomen no ha tornat a repetir-se en cap dels dos rius, ni tan sols en els hiverns més rigorosos del segle xx, la qual cosa testifica que el canvi climàtic que va acompanyar el pas del segle xix al xx va ser major que el que tots coneixem de les últimes dècades.

Camille Flammarion, en la seua obra *L'atmosfera*, l'edició espanyola de la qual data de 1902, va fer una recopilació dels hiverns més crus dels segles xviii i xix. Segons aquest il·lustre divulgador de l'astronomia i la meteorologia, no hem de considerar hiverns rigorosos més que «aquells amb freds prou intensos i prolongats per congelar alguns sectors de grans rius, com el Sena, el Saona i el Rin; per solidificar el vi, per destruir els teixits

de certs arbres i per produir greus conseqüències tant en el regne vegetal com en l'animal». Segons això i segons les dades termomètriques en diferents llocs d'Europa, Flammarion destaca com a hiverns més destacats dels segles precedents al xix els de 1544, 1608, 1709 i 1776. El 1709, el termòmetre va baixar a París fins als $-23,1^{\circ}\text{C}$, i el 1776 es van gelar per complet amplis sectors dels rius Tíber, Rin, Sena i Roine, i les condicions glacials van ser extensives a la major part d'Europa. En la ciutat suïssa de Basilea es van assolir els $-37,5^{\circ}\text{C}$.

Del segle xix destaquen dos hiverns memorables. Un va ser el de 1812-13, l'impacte del qual va excedir els anuals de la climatologia i va guanyar-se un espai en lletra impresa en els grans tractats de la història europea per la derrota de Napoleó a Rússia a mans del general hivern, un enemic inesperat i invencible. Però el pitjor hivern del segle xix, el més gelador, va ser el de 1879-80. A Espanya les temperatures van ser molt baixes, però va afectar especialment França, Alemanya, Suïssa i Àustria. Flammarion explica sobre aquest hivern quelcom increïble: «En el mes de gener, en el moment del degel, es va produir en el Loira un fenomen extraordinari, sense precedent en la història de França i que, segons totes les probabilitats, quedarà sense renovar-se durant segles; en el moment en què el riu es desgelava i en què els blocs de gel dislocats i separats van començar a ser arrossegats pel corrent, va sobrevenir un nou fred que va aturar tota aquella armada en marxa, els blocs de gel es van soldar uns sobre altres en fantàstic caos, i aquest estrany paisatge polar va quedar petrificat com una armada d'estàtues.»

**«ESTEM AVESATS A
COMBATRE PERIÒDICAMENT
ONADES DE FRED QUE
PROPICIEN UNS DIES DE
BAIXES TEMPERATURES,
PERÒ UN HIVERN
EXTRAORDINARI ÉS MOLT
MÉS QUE AIXÒ»**

fenomen extraordinari, sense precedent en la història de França i que, segons totes les probabilitats, quedarà sense renovar-se durant segles; en el moment en què el riu es desgelava i en què els blocs de gel dislocats i separats van començar a ser arrossegats pel corrent, va sobrevenir un nou fred que va aturar tota aquella armada en marxa, els blocs de gel es van soldar uns sobre altres en fantàstic caos, i aquest estrany paisatge polar va quedar petrificat com una armada d'estàtues.»

Va haver-hi durant el segle xx algun episodi semblant al que narren aquestes cròniques d'altres temps? En tot cas febrer de 1956, que va ser excepcional perquè els grans freds van comprendre la pràctica totalitat del continent europeu durant el mes sencer, i Espanya va ser un dels països que ho va viure amb major patiment. Les tres onades successives d'aire polar que van agranar Europa de nord a sud signifiquen un fet insòlit en el segle xx. Però va ser una excepció si analitzem el segle xx en una visió de conjunt, en la qual el fet més destacable, juntament amb febrer de 1956, no van ser tant els hiverns crus i prolongats com les intenses onades de fred, cas de les de gener de 1914, gener de 1945 i el Nadal de 1970-71.

VICENTE AUPÍ
Levante-EMV

València, coberta per la neu al gener de 1885. La nevada va ser una de les més intenses del segle xix, ja que feia tant de fred que el mantell nival hi va aguantar uns quants dies sense fondre's. La foto va ser presa per Antonio García Peris, sogre del pintor Joaquín Sorolla.